

Maaseudun sosiaaliset innovaatiot – yhteisölähtöinen kehittäminen hyvinvointivaltion vetäytyessä


Maaseutututkijatapaaminen 2023

30.-31.8.2023, Lehmiranta, Salo

Mari Kattilakoski, Karjalan tutkimuslaitos, Itä-Suomen yliopisto

Niina Rantamäki, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius, Jyväskylän yliopisto



A photograph showing the silhouettes of a group of people celebrating on a hilltop at sunset. They have their arms raised in the air, and the sun is low on the horizon, creating a warm, golden glow. The image is partially obscured by a white, torn-paper-like graphic element on the right side.

Mitä ovat sosiaaliset innovaatiot?

- Sosiaalisilla innovaatioilla viitataan:
 - Uudenlaisiin käytäntöihin ja toimintamalleihin, joilla vastataan **sosiaalisesti tunnistettuihin tarpeisiin**.
 - Sosiaaliset innovaatiot **syntyvät pääosiltaan yhteisöllisen toiminnan kautta julkisen sektorin ja yritysmäisen toiminnan ulkopuolella**.
 - Näitä pyritään tuottamaan myös julkisella ja yksityisellä sektorilla.
 - Tarpeisiin vastaamisen ohella ne **luovat uudenlaisia sosiaalisia suhteita ja yhteistyötä niin yhteisön sisällä kuin ulkopuolelle**.
 - Sosiaaliset innovaatiot ovat **sekä lähtökohdiltaan, päämääriltään että keinoiltaan sosiaalisia**.
- Sosiaalisesta innovaatiosta tullut **enenevässä määrin myös poliittinen käsite** niin EU kuin kansallisella tasolla. Sosiaalinen innovaatio kytketty kiinteästi pyrkimyksiin edistää kustannustehokkaiden paikallistason ratkaisujen syntymistä heikkenevän julkistalouden ja hyvinvointivaltion uudistamisen kehyksessä; uusliberaali hyvinvointipolitiikka, eurooppalaisen maaseutupolitiikan paradigma, paikkaperustainen aluekehittäminen...

(Brandsen ym. 2016; Bossworth ym. 2016; Bock 2016; Evers ym. 2014; Häikiö ym. 2017; Rantamäki & Kattilakoski 2019)

MaaseutuINNO

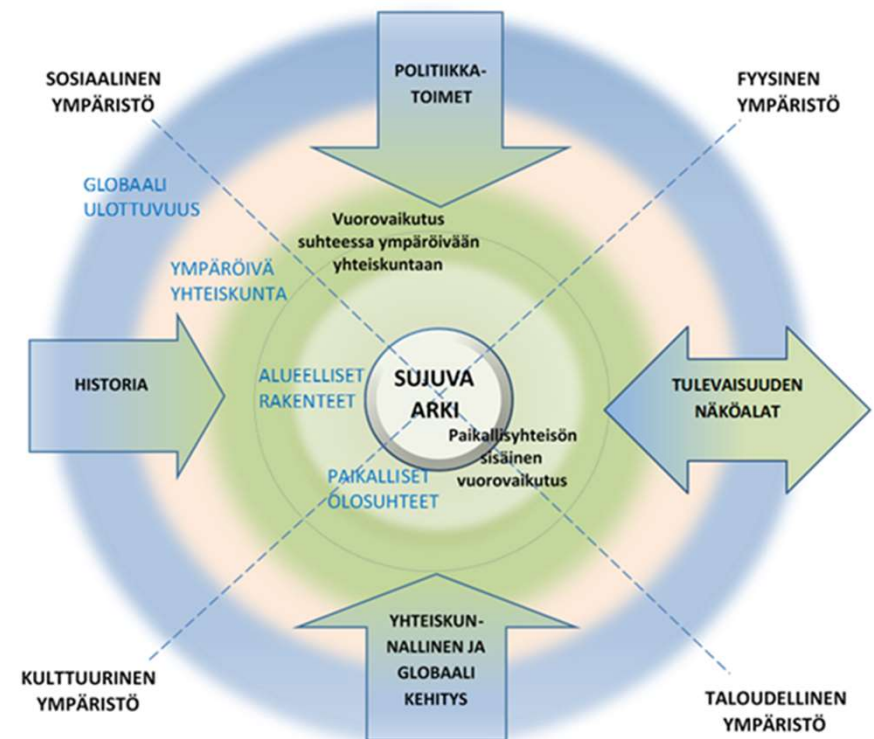
- Tutkimus, jossa **kiinnostuksen kohteena maaseutuyhteisöissä syntyneet sosiaaliset innovaatiot – yhteisölliselle kansalaistoiminnalle sekä kansalaisyhteiskunta-julkinen kumppanuudelle rakentuvat pyrkimykset turvata ja kehittää paikallisyhteisöjen hyvinvointia, palveluja ja elinvoimaa** (vrt. Bossworth ym. 2016).
- Tutkimusaineistona valtakunnallisen kyselytutkimuksen vastaukset (n=35), näitä täydentävät sähköpostikyselyt ja nettiaineisto, syventävä haastatteluaineisto (n=10)
 - Kyselyn kohderyhmä erityisesti maakunnallisten kyläyhdistysten (19) kyläasiamiehet sekä Manner-Suomessa toimivien Leader-ryhmien (54) toiminnanjohtajat
 - Kutsua osallistua tutkimukseen jaettu myös Suomen Kylät ry:n ja Älykkäät kylät -verkoston postituslistoilla, maaseutupolitiikan verkostoissa sekä sosiaalisen median kanavissa (Facebook ja Twitter)
- **Tutkimuksen tavoitteena ollut luoda kokonaisvaltaisempaa kuvaa maaseudun sosiaalisten innovaatioiden luonteesta sekä niiden muotoutumiseen vaikuttavista tekijöistä**
 - Mitä ovat maaseudun sosiaaliset innovaatiot?
 - Millaisiin tarpeisiin nämä ovat syntyneet?
 - Mikä on julkishallinnon rooli innovaatioiden taustalla?

Maaseudun sosiaalisten innovaatioiden kokonaiskuva (MaaseutuINNO) on Itä-Suomen yliopiston Karjalan tutkimuslaitoksen ja Jyväskylän yliopiston Kokkolan yliopistokeskus Chydeniuksen yhteistyönä vuosina 2019-2021 toteuttama tutkimus, jota on rahoittanut maa- ja metsätalousministeriö Maaseutupolitiikan neuvoston asettaman hankeryhmän esityksestä.



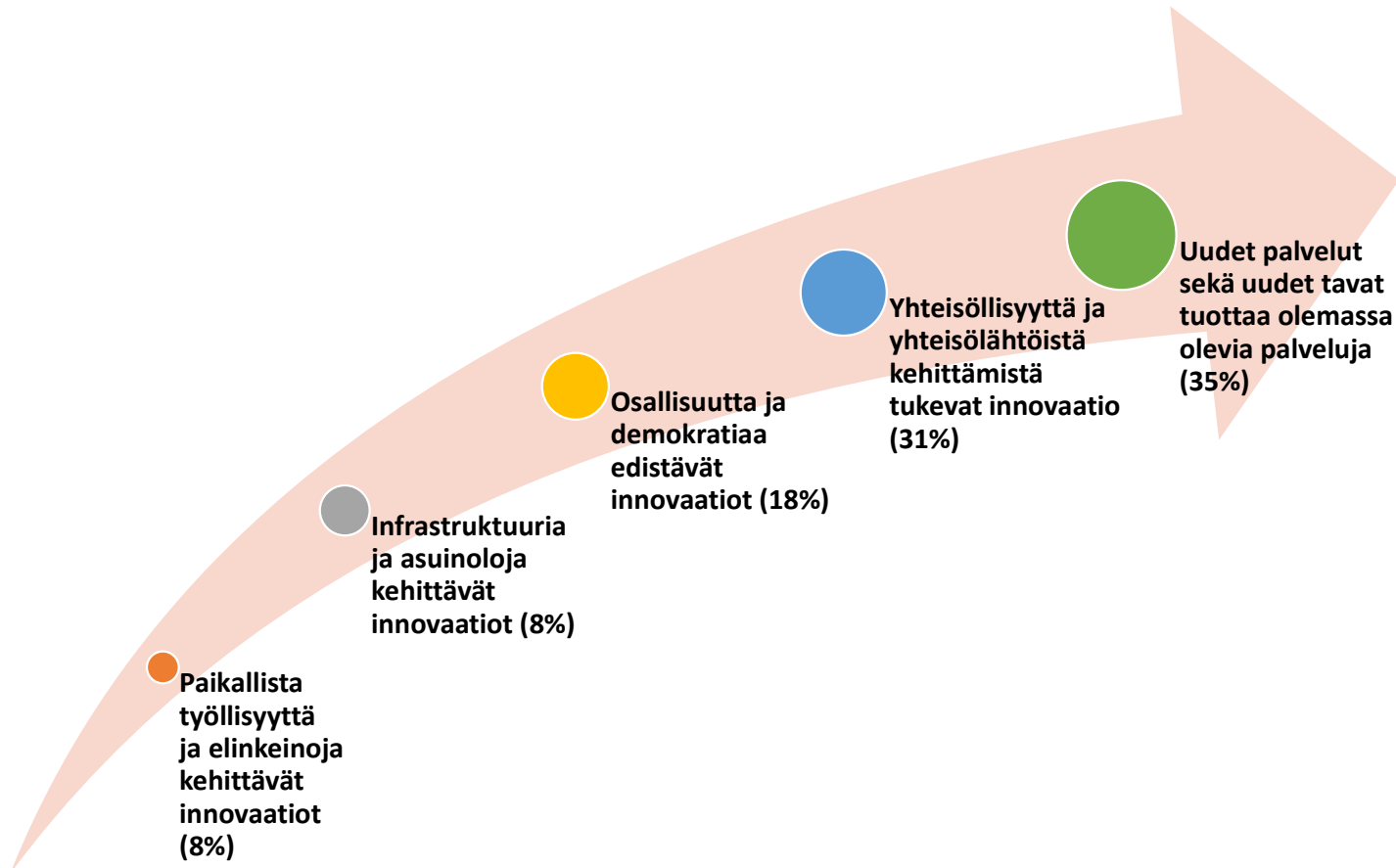
Analyysin apuna RuralLWS

- Maaseudun paikallisten hyvinvointijärjestelmien teoria (RuralLWS) viitoittanut tunnistamaan ja tarkastelemaan tekijöitä, jotka vaikuttavat sosiaalisten innovaatioiden taustalla
 - Paikalliset olosuhteet; fyysinen, taloudellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen ympäristö
 - Yhteiskunnallisten kehityskulkujen ja politiikkatoimien vaikutukset
 - Historian, nykyisyyden ja tulevaisuuden luomat paikalliset näkymät
 - Vuorovaikutuksen ja yhteistyön kulttuuri; tarpeiden ja resurssien yhteinen tunnistaminen, "toimijasekoitukset"
- Sosiaaliset innovaatiot sekä paikallisen hyvinvointijärjestelmän ilmenemismuotoja että päämääriä; tavoitteena sujuva kestävä arki.



Kuvio 1. Maaseudun paikallisten hyvinvointijärjestelmien teoreettinen tulkintamalli (Kattilakoski & Rantamäki 2020; Kattilakoski 2022, ks. myös Andreotti ym. 2012)

Maaseudun sosiaaliset innovaatiot (n=100)



Palveluja koskevat innovaatiot

- **Palveluja koskevilla innovaatioilla pyritty turvaamaan tärkeäksi koettuja lähipalveluja tai kehittämään täysin uudentyyppisiä palveluja**
- Kehitetty yhteisölähtöistä palvelutuotantoa
 - Palvelujen tuottajina paikalliset kyläyhdistykset, kyläläisten perustamat osuuskunnat, yhteiskunnalliset yritykset
 - Lähipalveluja kuten lasten päivähoito, vanhusten asumispalvelut, ateriapalvelu, kotipalvelut, mm. Alpuan kylä Raahе, Selkien kylä Kontiolahti, Bergö Maalahti...
 - **Kumppanuussopimuksia kunnan kanssa;** lasten iltapäiväkerhotoiminta, nuorisopalvelut, posti
- **Entisten kunnantalojen ja kyläkoulujen sekä kyläkauppojen kehittäminen monipalvelukeskuksiksi,** mm. Varsinais-Suomen kuntaliitosalueet
- **Kylillä kiertäviä palveluautoja,** esim. Teuva, Pello

Pikkukylän loistava keksintö: Kirjastoauto sai uuden elämän nuorisobussina – ”Meillä on täällä Playstationit ja karaoket”



JULKAISTU 08.07.2017 17:11

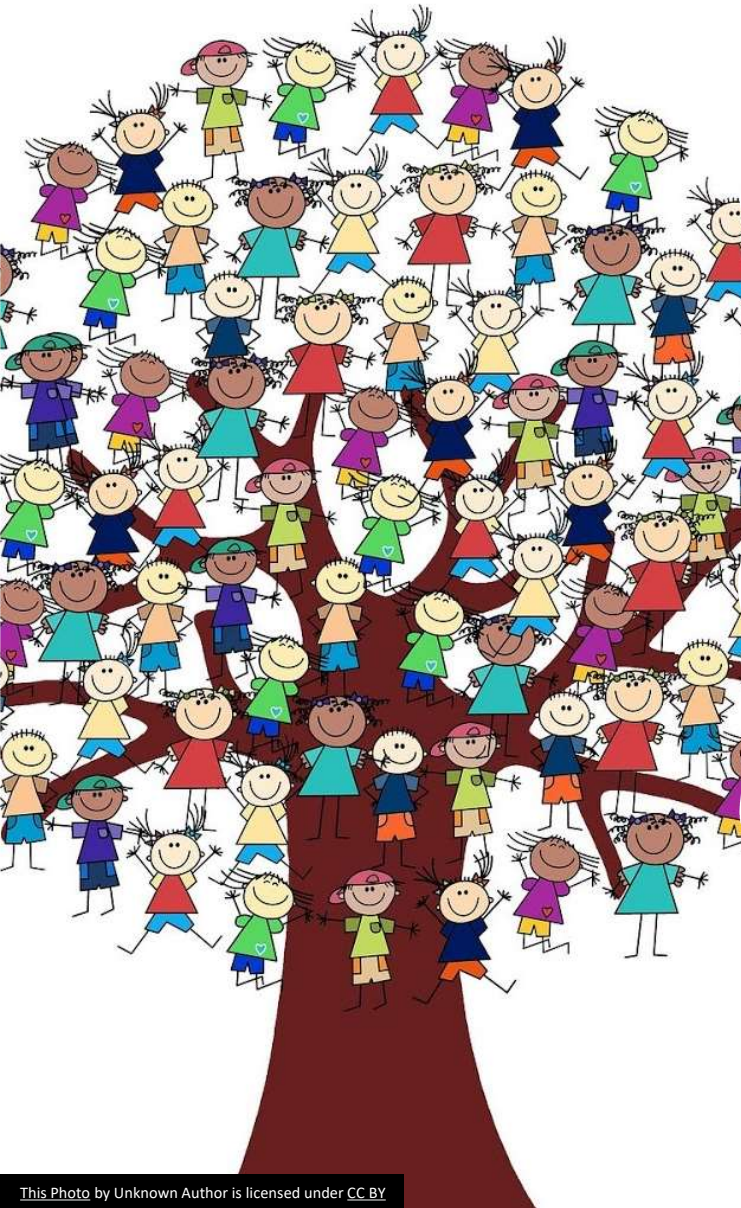
Lappilainen kunta haluaa taata nuorille järkevää tekemistä, vaikka nuoret asuisivat kaukana kyläkeskuksesta.

Kolmen ja puolen tuhannen asukkaan Pellon kunta Lapin länsirajalla päätti antaa entiselle kirjastoautolle uuden elämän.

Yhteisöllisyyttä ja yhteisölähtöistä kehittämistä tukevat innovaatiot

- Tavoitteena vahvistaa yhteisön jäsenten yhteenkuuluvuutta sekä luoda edellytyksiä paikalliselle yhteisölliselle toiminnalle ja kehittämiselle.
- **Useat innovaatioista sisältävät joko ensisijaisesti tai välillisesti erilaisten tilojen hankkimista yhteisölliseen käyttöön** - suljettujen kyläkoulujen ja kunnantalojen hankkimista yhteisön omistukseen/hallintaan. Tilat mahdollistajana.
- Paitsi yhteisöllisiä tiloja myös **tapahtumia, jakamistalouden malleja, yhteisöllistä kehittämistä tukevia rahoitusinnovaatiota**, esim.
 - kylätalojen vertaispajatoiminta
 - Suomen ja Ruotsin välisten kylien jäätie ja yhteiset talvitapahtumat
 - yhteiskyytien WhatsApp
 - kuntien väliaikaisrahoitukset, omatoimiraha





Osallisuutta ja demokratiaa edistävät innovaatiot

- Innovaatioiden taustalla sekä kansalaisyhteiskunnan että julkisen taholta tunnistettu tarve kehittää vuoropuhelun ja yhteistyön rakenteita ja toimintatapoja,
- **Lähidemokratiaelimet** - kyläneuvostot, kylien novottelukunnat, kyläraatingit, aluelautakunnat – kylien ja kunnan keskustelufoorumeita ja vaikuttamiselimä; kollektiivinen ääni kunnan päätöksentekoon, lausunnot, kannanotot, osalla käytössä oma budjetti
- **Kumppanuuspöydät**; eri sektoreiden yhteinen keskustelu- ja kehittämisfoorumi, haasteiden tunnistaminen, ratkaisukeskeinen toiminta, resurssien yhdistäminen
- Kylien ja taajamien **yhteissuunnittelu**
- **Digitaaliset osallistumislustat**, esim. päättäjien ja nuorisovaltuuston vuoropuhelun edistäminen Kainuu
- **Osallistuvan budjetoinnin mallit** - budjettivaltaa asukkaille, esim. Teuva
- Järjestö-kunta yhteistyöelimet, yhdistysohjelmat
- Ainutlaatuisia/uusia ideoita mutta ennen kaikkea laajemmin käyttöönotettujen toimintamallien paikallisia sovelluksia

Asuinoloja ja viihtyvyyttä kehittävät innovaatiot

- Kyliin ja pitäjiin rakennettu niistä puuttuvaa infrastruktuuria kuten valokuituverkko ja katuvalot
- Asumisolojen osalta kehitetty erityisesti yhteisöllisiä ja ekologisia asumismuotoja
 - Livonsaaren yhteisö/ekokylä Naantalin saaristo
 - Yhteisöllisen asumisen osuuskunta Luopioinen
- Innovaatioilla vaalittu myös asumistapojen perinteitä sekä tuettu mahdollisuuksia vuokra- ja vapaa-ajan asumiseen maaseutuymäristöissä
 - uusvanhan asumisen torppakylä
 - ekologiset sinkkotalot





Paikallista työllisyyttä ja elinkeinoja kehittävät innovaatiot

- **Työllisyyttä ja työkykyä edistävät innovaatiot:** nuorten työllistäminen; viljelijöiden jaksaminen tukeminen; työkyvyn edistäminen luontolähtöisin menetelmin (Green Care)
- **Matkailuelinkeinoja kehittävät innovaatiot;** luonto- ja hyvinvointimatkailun verkostomainen kehittäminen, kestävän matkailun edistäminen
- **Elintarviketuotantoa ja lähiruokamarkkinoita edistävät innovaatiot;** ”REKO-lähiruokarenkaat”, ruokatapahtumat
 - Aineistossa esillä olleet yritystoimintamallit rakentuvat maaseudun perinteisten vahvuuksien ja toimeentulolähteiden – luontoympäristö, maatalous ja paikalliskulttuuri – ympärille
 - **Kehitetyt liiketoimintamallit pohjaavat osuus- ja yhteisötalouden periaatteisiin: sosiaaliset tavoitteet nähdään yhtä tärkeinä taloudellisten tavoitteiden rinnalla.** Näitä ovat työllistymismahdollisuudet ja laajemmin paikallisyhteisön elinvoiman ylläpitäminen ja edistäminen.

Maaseudun sosiaaliset innovaatiot (n=100)

(Kattilakoski, Rantamäki, Heinäaho 2022)

Sosiaalisten innovaatioiden kategoriat	Alatyypit
Uudet palvelut sekä uudet tavat tuottaa olemassa olevia palveluja (35%)	Yhteisöllähtöinen palvelutuotanto: paikalliset palveluosuuskunnat ja yhteiskunnalliset yritykset, yhdistysten palvelutuotanto, kumppanuussopimukset kuntaan Monipalvelukeskukset: kyläkaupat, kylätalot, julkisten rakennusten uusiokäyttö Liikkuvat palvelut: palveluautot Ennaltaehkäisevät palvelut, hyvinvoinnin edistäminen: matalan kynnyksen kohtaamispaikat, hyte-kahvilat, hyvinvointi- ja terveystietoa kylille Liikunnan ja vapaa-ajan innovaatiot: liikunta- ja harrastetilat, retkeilypolut..
Yhteisöllisyyttä ja yhteisöllähtöistä kehittämistä tukevat innovaatio (31%)	Yhteisölliset tilat, "common houses"; tyhjä kyläkoulut, entiset kunnantalot Yhteisölliset tapahtumat: paikalliset ja ylipaikalliset tapahtumat Sosiaalisen median alustat: kyläyhteisöjen WhatsApp- ja Facebook-ryhmät Jakamistaloutta edistävät innovaatiot: kimppakyydit; yhteisomisteiset koneet ja astiat Yhteisöllistä kehittämistä tukevat rahoitusinnovaatiot: omatoimiraha, kuntakumppanuuden väliaikaisrahoitukset
Osallisuutta ja demokratiaa edistävät innovaatiot (18%)	Demokraattiset elimet ja rakenteet: lähidemokratiaelimet, kumppanuuspöydät, digitaaliset osallistumisalustat Paikallisdemokratian toimintakäytännöt: osallistava budjetointi, yhteissuunnittelu, yhteistuotanto, osallisuus- ja yhdistysohjelmat
Infrastruktuuria ja asuinoloja kehittävät innovaatiot (8%)	Infrastruktuuri: puuttuvan infrastruktuurin rakentaminen, esim. valokuituverkko ja katuvalaistus Yhteisölliset ja kestävät asumismuodot: yhteisö- ja ekokylät, yhteisöasuminen, ekologiset asumismuodot
Paikallista työllisyyttä ja elinkeinoja kehittävät innovaatiot (8%)	Työllisyyden ja työkyvyn edistäminen: nuorten työllistäminen, viljelijöiden hyvinvoinnin tukeminen; työkykyä vahvistava luontolähtöinen toiminta (Green Care) Matkailuelinkeinojen edistäminen: maaseutumatkailu; luontomatkailu; hyvinvointimatkailu; kulttuurimatkailu; matkailun oheispalvelut Ruoantuotanto, lähiruokamarkkinat: REKO -ruokapiirit; kylämarkkinat; paikallisten tuotteiden markkinointi ja tuotekehitys

Julkisen rooli sosiaalisten innovaatioiden taustalla

(Kattilakoski & Rantamäki xxxx)

- **Julkisten palvelujen vetäytyminen sosiaalisten innovaatioiden ”negatiivisena” kannusteena**
 - ”Pakottaa” kansalaisyhteiskuntalähtöisten (civil society based) sosiaalisten innovaatioiden luomiseen erityisesti kylissä ja pitäjissä, joista julkiset palvelut vetäytyneet merkittävässä määrin.
 - Pohjimmiltaan kyse hyvinvointivaltion onttoutumisesta, korjaavasta vastademokratiasta, tekemisen demokratiasta (ks. myös Kattilakoski 2022).
- **Legitimiteettinäkökulma - maaseudun asukkaiden ja yhteisöjen tyytymättömyys julkisen vähäiseen paikalliseen läsnäoloon heikentänyt luottamusta hyvinvointivaltioon**
 - Aktivoi sekä julkista että kansalaisyhteiskuntaa kehittämään demokratiainnovaatioita
 - Kaivataan selkeämpiä kumppanuuden pelisääntöjä; koordinointi, julkisen sitoutuminen (erit. hyvinvointialueet) ja resurssit uuden/kumppanuuksien kehittämiseen
- **Uusliberaali hyvinvointipolitiikka (Rose & Miller 1992) ja eurooppalaisen maaseutupolitiikan paradigma lisännyt painetta ja odotuksia kansalaistoimijoille ottaa enemmän vastuuta omasta ja lähiyhteisön hyvinvoinnista.**
 - Konkretisoituu paikallisyhteisöihin kohdistuvina odotuksina tuottaa sosiaalisia innovaatiota sekä niiden toteutumiseen osoitettuna tukena erilaisin rahoitusvälinein.
 - Luo jännitettä ja odotuksia myös julkishallinnon suuntaan
 - Rahoitusinstrumenttien kehittämistarpeet (erit. yhteiskunnallinen yrittäjyys)
 - Tuki ja arvostus, paikallisen/yhteisöllisen toiminnan vaikuttavuuden ”ison kuvan” tunnistaminen
 - Toisilta oppiminen ja hyvien käytäntöjen paikallinen soveltaminen keskeistä innovaatioiden synnyssä; julkisen tuki toimijoiden ja alueiden väliselle verkostoitumiselle ja tiedon vaihdolle

”Joissakin asioissa hyvinvointivaltio on jo epäonnistunut. Kun ihmiset kokevat, että asiat eivät enää toimi, he tuntevat pakkoa reagoida ja ottaa itse vastuuta asioista. Hyvinvointivaltio on edelleen olemassa, mutta se ei ylety kaikkialle tai kaikkiin ihmisiin. Hyvinvointivaltio ei pysty enää kattamaan kaikkia tarpeita. (8)

Julkisen sektorin oltava tukena. Ei aina riitä, että heitetään rahapussi ja sanotaan, että toimikaa. (5)



Johtopäätökset ja keskustelunavaukset

- Maaseudun sosiaaliset innovaatiot ovat laaja variaatio erilaisia palveluja, yhteisöllisyyttä, osallisuutta, infrastruktuuria ja elinkeinoja kehittäviä käytäntöjä ja yhteistyön muotoja. **Innovaatioissa korostuvat useiden toimijoiden ja tavoitteiden yhdistelmät. Co-creation, co-production, co-governance**
- Maaseudun sosiaalisten innovaatioiden käynnistäjinä ja "vetureina" usein kyläyhteisöt/kyläyhdistykset. Innovaatioita luotu erityisesti kyliin ja pitäjiin joko omaehtoisena toimintana (myös kylien kesken) tai yhteistyössä kunnan kanssa.
- Kunnilla ja Leader-toimintaryhmillä usein tärkeä rooli paitsi innovaatioiden rahoittajina myös henkisinä tukijoina ja kumppaneina.
- Sosiaaliset innovaatiot kiinnostavat niin tutkimuksen, kehittämisen kuin politiikan kenttää. Huomio suuntautuu uusiin/hyviin käytäntöihin ja edelläkävijöihin. **Todelliset "pirulliset ongelmat" jäävät politiikan, kehittämisen ja tutkimuksen katveeseen?**
- Eurooppalaisen ja kansallisen maaseutupolitiikan paradoksi: samalla kun tuetaan paikallista yhteisölähtöistä kehittämistä myös syvennetään maaseudun polarisaatiota – rahoitus kohdentuu vain aktiivisille ja innovatiivisille toimijoille.
- Aktiivisten yhteisöjen rinnalla paljon "hiipuvia" yhteisöjä, yhdistyksiä ja kyliä. Taustalla mm. väestökehitys sekä arvojen ja elämäntapojen muutos. Vallitsevan politiikan ja kehityksen kasvavana haasteena alueiden ja kansalaistoiminnan syvenevä polarisaatio. **"Vahvat vahvistuu ja heikot heikkenee".**

Lähteet

Andreotti, A., Mingione E. & Polizzi E. (2012). Local welfare systems: a challenge for social cohesion. *Urban Studies* 49 (9), 1925–1940.

Bock, B.B. (2016). Rural Marginalisation and the Role of Social Innovation; A Turn Towards Nexogenous Development and Rural Reconnection. *Sociologia Ruralis*, 56(4), 552–573.

Bosworth, G., Rizzo, f., Marquardt, D., Strijker, D., Haartsen, T., & Thuesen A.A. (2016). Identifying social innovations in European local rural development initiatives. *Innovation: The European Journal of Social Science Research*, (29)4, 442-461.

Brandsen, T., Evers, A., Cattacin, S. & Zimmer, A. (2016). Social Innovation: A Sympathetic and Critical Interpretation. In Brandsen, T., Cattacin, S., Evers, A. & Zimmer, A. (eds.) *Social Innovations in the Urban Context*. Cham: Springer International Publishing.

Evers, A., Ewert, B. & Brandsen, T. (eds.) (2014). *Social innovations for social cohesion. Transnational patterns and approaches from 20 European cities*. Giessen, Nijmegen: Wilco Project.

Häikiö L., Fraisse, L., Adam, S., Jolanki, O., & Knutagård, M. (2017). The Janus face of social innovation in local welfare initiatives. In Martinelli, F., Anttonen, A. & Mätzke, M. (eds.) *Social Services Disrupted: Changes, Challenges and Policy Implications for Europe in Times of Austerity*. Cheltenham: Edward Elgar. 281–301.

Kattilakoski, M. (2022). *Kansalaisosallistumisen muutos maaseudun hyvinvointipalveluissa*. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Social Sciences and Business Studies, 268.

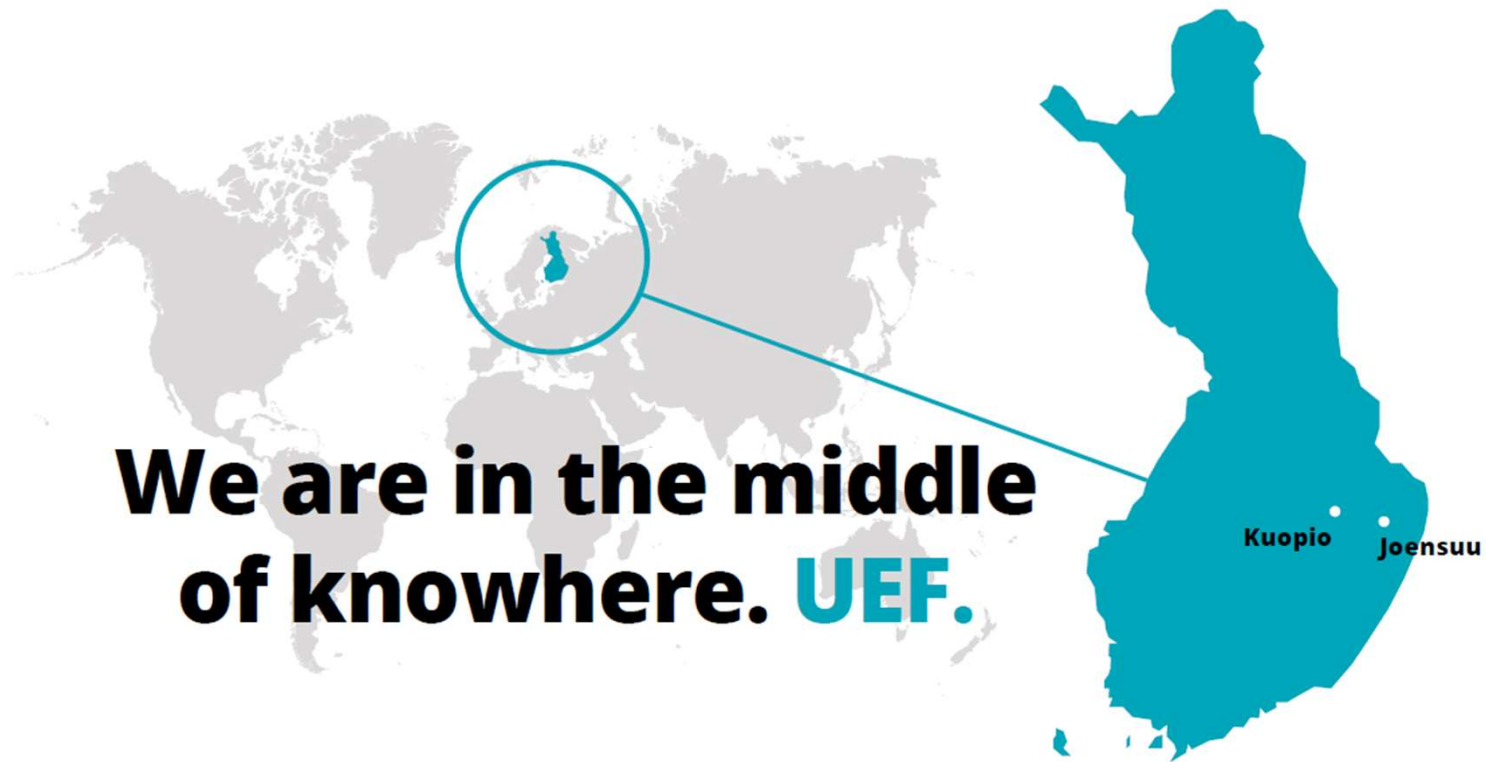
Kattilakoski, M. & Rantamäki N. (2020). Hyvinvointia paikallistamassa – Maaseudun paikallisten hyvinvointijärjestelmien teoreettinen tulkintamalli. *Janus*, 28 (4), 374–391.

Kattilakoski, M. & Rantamäki N. (2020). Rural social innovations – Co-production where the welfare state is distancing. Toimituksessa, Nordic co-production book...

Rantamäki, N. & Kattilakoski, M. (2019). On the trail of local welfare innovations in rural Finland. *Regional Science Policy & Practice* 11 (2), 329–343.

Rose, N., & Miller, P. (1992). Political power beyond the state: Problematics of government. *The British Journal of Sociology* 43: 173–205.

Kiitos!



**We are in the middle
of knowhere. UEF.**